

บทที่ 4

สิทธิและความรับผิดของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีถอนาคารและคอบุหรงเชค

ในบทก่อนไคกล่าวถึงหลักเกณทวศการจ่ายเงินและเรยกเก็บเงินคามเชคชื่กรรรม
กลอกจนสิทธิและหน้ที่ความรบัคคองของธนาคารผู้จ่าย (paying bank) และ
ธนาคารผู้เรยกเก็บ (collecting bank) ที่มีคอบุหรงจ่าย (Drawer) และ
ผู้เป็นเจ้าของเชคที่แท้จริง (the true owner of Cheque) คามที่บัญญัติไว้
ในกฎหมาย ในบทนี้จะกล่าวถึงสิทธิและความรบัคคองของผู้สั่งจ่ายเชคชื่กรรรมว่า ผู้สั่งจ่าย
จะมีสิทธิและความรบัคคองถอนาคารผู้จ่าย (paying bank) และคอบุหรงเชคอย่างไร
บ้าง ซึ่งจะแยกออกเป็นหัวข้อคองไปนี้

1. สิทธิและความรบัคคองของผู้สั่งจ่ายเชคชื่กรรรมที่มีถอนาคาร
2. สิทธิและความรบัคคองของผู้สั่งจ่ายเชคชื่กรรรมที่มีคอบุหรงเชค
1. สิทธิและความรบัคคองของผู้สั่งจ่ายเชคชื่กรรรมที่มีถอนาคาร

คามที่กล่าวในบทที่ 1 แล้วว่า ธนาคารและผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นผู้เคยค้ของ
ธนาคาร คองมีความสัมพันธ์คองกัน ในทางกฎหมาย ซึ่งความสัมพันธ์ที่มีคองกันระหว่างผู้สั่งจ่าย
กับธนาคารผู้จ่ายเงินคตามเชคนี้ อัจจคองอยู่ในรูปแบบของเอกเทศสัญญาได้ 3 อย่าง คคือ

1. สัญญาฝากทรัพย์
2. สัญญาค้วการ ค้วแทน
3. สัญญาบัญญัติเงินสะพัก

คองนั้น จึงมีใช้ว่า มีแค่ธนาคารเท่านั้นที่มีความรบัคคองผู้สั่งจ่ายแค่เพียงฝ่ายเดียว
ผู้สั่งจ่ายก็คองมีความรบัคคองถอนาคารเช่นกัน ซึ่งจะแยกพิจารณาเป็น 2 หัวข้อ คองนี้

- 1.1 สิทธิของผู้สั่งจ่ายเชคชื่กรรรมที่มีถอนาคาร

1.2 ความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีธนาคาร

1.1 สิทธิของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีธนาคาร

ในบทที่ 3 ได้กล่าวถึง ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คชื่กรรรม (paying bank) ในฐานะผู้รับมอบอำนาจจากผู้สั่งจ่ายว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร ในการจ่ายเงินกรณีเช็คที่นำมายื่นให้ธนาคารชำระเงินนั้น เป็นเช็คชื่กรรรม จึงจะถูกต้องตามพหุมติของกฎหมาย และหากธนาคารจ่ายเงินฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายเงินกรณีรอยชื่กรรรมบนเช็คถูกลบล้าง (ตามคำพิพากษากฎีกาที่ 1254/2497) หรือการจ่ายเงินตามเช็คชื่กรรรมที่ระบุว่า a/c payee only หรือ a/c payee หรือ "ห้ามเปลี่ยนมือ" (not negotiable) ทั้งที่กล่าวในบทที่ 3 ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้สั่งจ่ายนั้นคือ ธนาคารไม่อาจหักเงินจากบัญชีของผู้สั่งจ่ายได้ นอกจากที่กล่าวมานี้ ผู้สั่งจ่ายยังมีสิทธิถอนธนาคารผู้จ่ายดังนี้

1. สิทธิที่จะได้รับค่าเสียหาย กรณีที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยธนาคารไม่มีข้ออ้างที่จะปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยผลของกฎหมายและข้อสัญญาได้ (ไม่ว่าเช็คนั้นจะเป็นเช็คชื่กรรรมหรือไม่ก็ตาม) จนเป็นเหตุให้ผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้ำของธนาคารได้รับความเสียหาย เช่น ต้องสูญเสียความเชื่อถือส่วนบุคคล หรือความเชื่อถือในทางธุรกิจ ในกรณีที่ลูกค้ำผู้นั้นประกอบธุรกิจ ลูกค้ำก็มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากธนาคารได้ แต่ค่าเสียหายที่ลูกค้ำจะเรียกจากธนาคารนี้ ขึ้นกับความเสียหายที่ได้รับ โดยปรกติลูกค้ำที่เป็นนักธุรกิจ ความเสียหายที่ได้รับมีมากกว่ากรณีเป็นบุคคลธรรมดาที่มีได้ประกอบธุรกิจ¹ ซึ่งในเรื่องนี้มีคดีที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษดังนี้ คือ คดี Gibbons v. Westminster Bank Ltd.² (1939)

¹ Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bill of Exchange, p.245.

² Gibbons v. Westminster Bank Ltd. (1939) 2K.B. 882; 108 L.J.K. 841 : 161 L.T.61

ข้อเท็จจริงมีว่า Gibbons v. Westminster Bank Ltd. (1939)

ข้อเท็จจริงมีว่า โจทก์เป็นลูกค้าของธนาคารจำเลย ได้สั่งจ่ายเช็คฉบับหนึ่ง แต่เช็คฉบับนั้นถูกธนาคารจำเลยปฏิเสธการจ่ายเงิน เนื่องจากธนาคารนำออกเงินฝากของ โจทก์ไปเครดิตเข้าบัญชีผู้อื่น โจทก์จึงไปพบผู้จัดการธนาคารจำเลย และผู้จัดการได้จ่ายเงินจำนวน 1 ปอนด์ 1 ชิลลิง ให้แก่โจทก์ และธนาคารอ้างว่า เงินจำนวนนี้เป็นที่พอใจของลูกค้าแล้ว

คณะลูกขุนมีความเห็นว่า ลูกค้ามิได้ยอมรับการจ่ายเงินตามจำนวนเงินดังกล่าว ธนาคารจำเลยโต้แย้งว่า ลูกค้ามิสิทธิได้รับเพียงค่าเสียหายตามพิธีเท่านั้น เพราะลูกค้า มิได้อ้างถึงความเสียหายใด ๆ เป็นพิเศษ หรือความเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเลย

ศาลตัดสินว่า โจทก์มิใช่พนักงาน และมิได้พิสูจน์ค่าเสียหายใดเป็นพิเศษ จึงมิ สิทธิเรียกได้ แต่เพียงค่าเสียหายพอเป็นพิธีเท่านั้น และศาลได้ตัดสินให้โจทก์ได้รับค่าเสียหายเป็นเงินจำนวน 40 ชิลลิง โดยเห็นว่า พนักงานธนาคารมิสิทธิได้รับค่าเสียหายที่เกิด จากการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คโดยความผิดพลาดของธนาคาร โดยไม่จำเป็นต้อง เรียกร้องหรือพิสูจน์ความเสียหายใด ๆ แต่หลักนี้ไม่อาจขยายไปถึงกรณีที่มีพนักงานได้ กังนั้น ผู้ที่มีพนักงานจะได้รับความเสียหายก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์ถึงความเสียหายพิเศษที่ตน ได้ รับก่อนเท่านั้น

ในการกำหนดค่าเสียหาย กรณีธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยธนาคารไม่มี ข้ออ้างที่จะปฏิเสธการจ่ายเงินโดยผลของกฎหมายและข้อสัญญาจนเป็นเหตุให้ผู้สั่งจ่ายซึ่ง เป็นลูกค้าของธนาคารได้รับความเสียหายนี้ ศาลอังกฤษได้กำหนดค่าเสียหายให้แก่ลูกค้า ของธนาคารแต่ละประเภทต่างกัน คือ

1. กรณีลูกค้าของธนาคารที่เป็นพนักงาน จะได้รับความเสียหายจากการที่ธนาคาร ปฏิเสธการจ่ายเงินโดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความเสียหาย เนื่องจากศาลเห็นว่า เฉพาะ พนักงานเท่านั้นที่ถือว่าได้รับความกระทบกระเทือนเป็นพิเศษ

2. กรณีลูกค้าของธนาคารมิใช่พนักงาน จะได้รับความเสียหายก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์

ถึงความเสียหายพิเศษที่ไต่รับมาเท่านั้น¹

โดยที่ธนาคารมีข้อสัญญาอยู่กับผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คของลูกค้านั้น ทั้งนี้ หากธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยไม่มีข้ออ้างที่จะปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยผลของกฎหมายและข้อสัญญาแล้ว ถือว่าธนาคารผิดสัญญาต่อผู้สั่งจ่าย ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องแก่ผู้สั่งจ่ายในการที่จะไต่รับค่าเสียหายจากธนาคารสำหรับกฎหมายไทย ในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายให้แก่ลูกค้านั้น ผู้เขียนเห็นว่า การพิจารณาว่าลูกค้านั้นจะไต่รับค่าเสียหายเพียงใด คงจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ซึ่งมีบัญญัติว่า

การเรียกค่าเสียหายนั้น ได้แก่ เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย เช่น ที่ความปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้

เจ้าหน้าที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแก่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว

ทั้งนี้ ในการกำหนดค่าเสียหาย ศาลก็จะต้องพิจารณาคำมาตรา 222 นี้ โดยศาลไม่อาจกำหนดค่าเสียหายให้แก่ผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคาร โดยแยกประเภทของลูกค้านั้นที่ศาลอังกฤษวินิจฉัยได้

มีคำพิพากษากฎีกาที่ใกล้เคียงกับปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้สั่งจ่าย ในการที่จะไต่รับค่าเสียหาย กรณีธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน คือคำพิพากษากฎีกา ที่ 1222/2518 ระหว่าง ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงสีโชคเจริญ โจทก์ บริษัทธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ กับพวก จำเลย

ส.บ.ฝากเงินของห้างหุ้นส่วนจำกัด โจทก์แก่ธนาคารในชื่อ ส.บ.ตั้งแต่ก่อนจดทะเบียนแล้ว ธนาคารเอาเงินในบัญชีนี้ไปส่วนตัว ส. โดยโจทก์ไม่ยินยอมและธนาคารทราบแล้วว่าเป็นเงินของโจทก์ เป็นเหตุให้ธนาคารไม่จ่ายเงินตามเช็คของโจทก์

Lord Charley and P.E. Smart, *Leading Cases in the Law of Banking*, p.73

ทำให้โจทก์เสียชื่อเสียง ทั้งนี้เป็นละเมิด ธนาคารต้องใช้เงินคืนกับดอกเบี้ยและใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ด้วย

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

"บัญชีเงินฝากรายสัปดาห์เป็นของห้างโจทก์ และจำเลยก็ทราบข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว จำเลยย่อมไม่มีอำนาจที่จะยึดถือเอาเงินในบัญชีนี้ไปชำระหนี้ของ นายสุพจน์ โชคยาภรณ์ ตามคำพิพากษาเป็นจำนวน 36,721.17 บาท การกระทำของจำเลยทั้งสองเป็นการจงใจกระทำต่อโจทก์โดยผิดกฎหมาย จำเลยทั้งสองร่วมกันกระทำละเมิดต่อโจทก์ ฎีกาของจำเลยข้อนี้จึงตกไป

ส่วนประเด็นเรื่องค่าเสียหายนั้น ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อธนาคารจำเลยยึดเงินของโจทก์ไปโดยละเมิด ทำให้เงินของโจทก์ขาดบัญชีไป 36,721.17 บาท และเป็นผลให้เช็คของโจทก์ถูกคืนเพราะเงินในบัญชีไม่พอจ่าย โจทก์ย่อมได้รับความเสียหาย ทั้งเสียชื่อเสียงและขาดความเชื่อถือในวงธุรกิจการค้าด้วย เมื่อพิจารณาตามพฤติการณ์แห่งคดีแล้วความที่โจทก์เรียกร้องดอกเบี้ยในต้นเงินที่ขาดบัญชีไป 36,721.17 บาท ในอัตราร้อยละ 7 ครั้งต่อปี นับจากวันละเมิดจนถึงวันชำระเสร็จเรียบร้อย และเรียกร้องค่าเสียหายเพราะเสียชื่อเสียงและขาดความเชื่อถือในวงธุรกิจการค้า จำนวน 10,000 บาทนั้นพอสมควรแก่กรณีแล้ว ฎีกาของโจทก์ทั้งชั้น"

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่ากรณีที่ศาลวินิจฉัยว่า การกระทำของธนาคารเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้สั่งจ่ายนั้น เป็นการถูกต้องแล้ว ทั้งนี้ เพราะมีพฤติการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นก่อนหน้าที่ธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงิน กล่าวคือธนาคารได้ยึดเงินในบัญชีของผู้สั่งจ่าย ไปชำระหนี้ส่วนตัวของบุคคลอื่นโดยไม่มีอำนาจ อันเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้สั่งจ่าย ผลจากการกระทำละเมิดของธนาคารทำให้เงินของผู้สั่งจ่ายขาดบัญชีไป เป็นผลทำให้เช็คของผู้สั่งจ่ายถูกคืน เพราะเงินในบัญชีไม่พอจ่าย ธนาคารจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้สั่งจ่าย กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้ จึงมีใช้กรณีที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินโดยไม่มีข้ออ้างที่จะปฏิเสธการจ่ายเงิน โดยผลของกฎหมายและข้อสัญญา อันเป็นการผิดสัญญาต่อผู้สั่งจ่าย ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้สั่งจ่ายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากธนาคารได้

2. สิทธิที่จะระงับการจ่ายเงิน ผู้สั่งจ่ายเช็คชักร้อมหรือเช็คธรรมดา เมื่อเขียนเช็คส่งจ่ายไปแล้ว ก็มีสิทธิที่จะมีคำสั่งระงับการจ่ายเงินตามเช็คได้ ซึ่งธนาคารจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สั่งจ่ายอย่างเคร่งครัด หากละเลย ธนาคารก็ไม่อาจหักบัญชีผู้สั่งจ่ายด้วยเช็คที่ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) ไปได้ (กรณีเช็คชักร้อม) แต่ถ้าหากธนาคารได้จ่ายเงินไปตามทางค้าปกติก่อนได้รับคำสั่งจากลูกค้าแล้ว ก็ไม่ถือว่าธนาคารปฏิบัติผิดสัญญาต่อลูกค้าแต่อย่างใด และคำสั่งให้ธนาคารระงับการจ่ายเงินนี้ ผู้สั่งจ่ายจะต้องมีคำสั่งในลักษณะที่ไม่กำกวม ซึ่งทำให้ธนาคารผู้จ่ายเข้าใจและปฏิบัติตามได้โดยง่ายและต้องส่งถึงธนาคารด้วย¹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใ้บัญญัติถึงสิทธิของผู้สั่งจ่ายในมาตรา 992 (1) ว่า "หน้าที่และอำนาจของธนาคารซึ่งจะให้เงินตามเช็คอันเบิกแก่คนนั้น ท่านว่าเป็นอันสุกสิ้นไปเมื่อกรณีเป็นทั้งจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) มีคำขอว่าห้ามการจ่ายเงิน"

ซึ่งตรงกับความเป็นมาตรา 75 (1) ของ Bills of Exchange Act, 1882 โดยกฎหมายไทยในมาตรา 992 (1) นี้ คัดลอกมาจากกฎหมายอังกฤษ²

ตามมาตรา 992 (1) นี้ ผู้สั่งจ่ายแก่เพียงผู้เดียวมีสิทธิระงับการจ่ายเงินได้ เนื่องจากผู้สั่งจ่ายมีสัญญาฝากเงินอยู่กับธนาคาร การที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็ค จึงเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ทั้งนี้ในการบอกห้ามการจ่ายเงินจึงต้องเป็นอำนาจของผู้สั่งจ่ายแก่เพียงผู้เดียว³

สำหรับวิธีการบอกห้ามการจ่ายเงินนี้กฎหมายมิได้บัญญัติว่า จะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ทั้งนี้ จึงเห็นว่า การบอกห้ามการจ่ายเงินด้วยวาจา เช่น โดยการโทรศัพท์แจ้งแก่เจ้าหน้าที่ของธนาคารก็น่าจะมีผลเช่นกัน เพราะถือได้แล้วว่า ผู้สั่งจ่าย

¹Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange, p. 246.

²กษนิ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, กรมร่างกฎหมาย.

³เฉลิม ยงบุญเกิด, เช็คกฎหมายและการปฏิบัติ, หน้า 134.

ได้มีคำสั่งห้ามการใช้เงิน และคำสั่งนั้นได้ถึงธนาคารแล้วด้วย ซึ่งธนาคารจะต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตามมีนักกฎหมายเห็นว่า คำสั่งบอกห้ามการใช้เงินควรเป็นลายลักษณ์อักษร โดยในคำสั่งนั้นต้องแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับ เลขที่เช็ค จำนวนเงิน ชื่อผู้รับเงิน ให้ธนาคารทราบ เพื่อธนาคารจะได้ดำเนินการได้ถูกต้อง ในทางปฏิบัติหากมีการบอกห้ามการใช้เงินโดยทางโทรศัพท์แล้ว ธนาคารก็จะประวิงเวลาในการจ่ายเงิน โดยการคืนเช็คให้แก่ผู้รับเงิน หรือผู้ทรงไปก่อน และให้ผู้ส่งจ่ายรับค่าเป็นการบอกห้ามการใช้เงินเป็นลายลักษณ์อักษรตามแบบฟอร์มของธนาคารอีกทีหนึ่ง¹ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่ธนาคารปฏิบัติเช่นนี้ ก็เนื่องจากธนาคารเกรงว่าการบอกห้ามการใช้เงินโดยวาจาไม่มีพยานหลักฐาน เป็นลายลักษณ์อักษร หากผู้ส่งจ่ายปฏิเสธว่าไม่เคยมีคำสั่งห้ามธนาคารใช้เงินตามเช็คแล้ว ธนาคารอาจได้รับความเสียหายได้

1.2 ความรับผิดชอบของผู้ส่งจ่ายเช็คชื่กร่อมที่มีต่อธนาคาร

ในความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้ส่งจ่าย มีใช้ว่า กำหนดให้เฉพาะแก่ธนาคารเท่านั้น ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อลูกค้าที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการจ่ายเงินแทนลูกค้า แต่ลูกค้าในฐานะผู้ส่งจ่ายเช็คเองก็ต้องมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบต่อธนาคารเช่นกัน ในการที่จะต้องใช้ความระมัดระวังตามสมควร (Reasonable care) ในการเขียนเช็คโดยไม่เขียนเช็คในลักษณะที่เบิกช่องให้มีการปลอมหรือฉ้อโกงธนาคารได้โดยง่าย² หน้าที่นี้เป็นหน้าที่ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้ส่งจ่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในทางสัญญา ดังที่กล่าวในบทที่ 1 แล้วว่า ก่อนที่จะมีการเปิดบัญชีกระแสรายวัน ระหว่างธนาคารกับลูกค้า ลูกค้าจะต้องมีคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวันกับธนาคาร ในเอกสารดังกล่าว ลูกค้าได้ยอมรับซึ่งหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะพึงมีต่อธนาคารในเรื่องอื่น ๆ รวมทั้งหน้าที่ในการเขียนเช็คของลูกค้าด้วย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

² David A.L. Smaut, Chalmers on Bills of Exchange, p.258.

เช็คที่สั่งจ่ายโดยลูกค้า ถือเป็นคำสั่งที่มีธนาคารให้จ่ายเงินตามจำนวนที่ปรากฏบนเช็ค ดังนั้น จึงถือเป็นหน้าที่ของผู้สั่งจ่าย ที่จะต้องใช้ความระมัดระวังพอสมควรในการสั่งจ่ายเช็ค เพื่อป้องกันมิให้ธนาคารเข้าใจผิด ในกรณีที่สั่งจ่ายเช็คในลักษณะที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการทุจริตแล้ว ก็ถือว่า ผู้สั่งจ่ายกระทำผิดหน้าที่ที่มีอยู่ระหว่างตนเองกับธนาคาร และจะต้องรับผิดชอบธนาคารในความเสียหายใด ๆ ที่เกิดแก่ธนาคารในฐานะที่เป็นผลโดยตรงจากการกระทำผิดหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนี้ ในฐานะที่ลูกค้ากับธนาคาร อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสัญญาต่อกัน จึงทำให้ลูกค้าต้องใช้ความระมัดระวังความปกติ และที่สมควรในการสั่งจ่ายเช็คเพื่อป้องกันการทุจริต ดังนั้น หากเช็คถูกสั่งจ่ายในลักษณะที่เป็นการอำนวยความสะดวกหรือเป็นการ เชื่อเชิญให้มีการเพิ่มจำนวนเงินโดยการปลอมแปลง ในกรณีที่เช็คนั้นตกไปอยู่ในมือของคนทุจริตแล้ว การปลอมแปลงนั้นก็ถือได้ว่าเป็นผลมาจากการไม่ระมัดระวังของผู้สั่งจ่ายเอง

มีคดีที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ ซึ่งกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการเขียนเช็คของผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารไว้ตามที่กล่าวข้างต้น คือคดี London Joint Stock Bank Ltd. V. Macmillan & Arthur (1918)¹

ข้อเท็จจริงคดี London Joint Stock Bank Ltd. V. Macmillan & Arthur (1918)

ข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่า จำเลยซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารโจทก์ ใ้มอบหมายให้เสมียนของตนกรอกตัวเลขจำนวนเงินลงในเช็คก่อนจะมีการลงลายมือชื่อในเช็คเป็นจำนวนเงิน 2 ปอนด์ ซึ่งการกรอกจำนวนเงินในเช็คนี้ มีช่องว่างระหว่างคำมากง่ายแก่การเพิ่มเติม เสมียนได้กรอกจำนวนเงินด้วยตัวเลข โดยมีได้กรอกจำนวนเงินเป็นตัวหนังสือแต่อย่างใด ต่อมาได้มีการกรอกจำนวนเลขเพิ่มเติม พร้อมตัวหนังสือลงในเช็คโดยทุจริต เป็นจำนวนเงิน 120 ปอนด์ และเสมียนคนนั้นก็ได้รับการจ่ายเงินจากธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ในที่สุด ธนาคารได้หักบัญชีของจำเลยตามจำนวนเงินที่จ่ายไป จำเลยโต้แย้งว่า ธนาคารจะหักเงินจากบัญชีของคนได้เพียง 2 ปอนด์เท่านั้น

¹คดี London Joint Stock Bank Ltd. V. Macmillan & Arthur (1918)

ส่วนธนาคารโจทก์ก็กล่าวหาว่า จำเลยประมาณเงินเลือนในการเขียนเช็คจ่ายเงิน และในการเซ็นชื่อลงในเช็ค

House of Lords ก็ตัดสินว่า ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าก่อให้เกิดหน้าที่พิเศษแก่ลูกค้าในการสั่งจ่ายเช็ค กล่าวคือ หน้าที่ที่จะต้องใช้ความระมัดระวังที่สมควรแก่เหตุ เพื่อป้องกันการปลอมแปลง และการปลอมเช็คในคดีนี้เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำผิดหน้าที่ดังกล่าว โดยสำนักงานจำเลยนั่นเอง จึงทำให้ธนาคารมีสิทธิที่จะหักจำนวนเงิน 120 ปอนด์ ซึ่งสั่งจ่ายโดยสำนักงานตามเช็คดังกล่าวได้

ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายต่อธนาคารกรณีที่เขียนเช็คโดยขาดความระมัดระวัง อันเป็นเหตุให้มีการปลอมแปลงแก้ไขนั้น ยังไม่ปรากฏมีคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยวินิจฉัยถึงปัญหานี้ไว้โดยตรง แต่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่น่าสนใจ ซึ่งใกล้เคียงกับปัญหานี้ คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 270/2496 ระหว่าง นายชิง เกา แซ่หว่าง โจทก์ ธนาคารมณฑล จากัด จำเลย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

ธนาคารจ่ายเงินไปตามเช็คของลูกค้า ซึ่งเช็คนั้นมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินให้สูงขึ้นนั้น แม้ว่าธนาคารจะจ่ายเงินไปตามทางคำปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาณเงินเลือนก็ตาม ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้สั่งจ่ายไล่ละเลย ไม่ระมัดระวังอันเป็นเหตุให้มีการปลอมแปลงแก้ไขแต่อย่างใดแล้ว ธนาคารผู้จ่ายเงินต้องรับบาป เกราะห้ จะหักบัญชีลูกค้าตามจำนวนที่ถูกปลอมแปลงแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นนั้นไม่ได้ คงหักได้แต่เพียงจำนวนที่ไ้ความว่า ลูกค้าสั่งจ่ายมาแต่เดิมเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกานี้ มีผู้เห็นว่า¹ ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้สั่งจ่ายละเลยไม่ระมัดระวัง เป็นเหตุให้มีการปลอมแปลง เช็คแล้ว ผลแห่งคดีนี้คงเป็นตรงกันข้าม นั่นคือศาลคงเกิดความแนวที่ว่า ลูกค้าก็มีความผูกพันต่อธนาคารในอันที่จะต้องใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะไม่ออกเช็คหรือเขียนเช็ค ในลักษณะเปิดช่องให้มีการปลอมแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมเช็ค

¹สาราญ กัลยาณรุจ, ย่อคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับการธนาคารและทัวเงินระหว่าง
รศ. 128 ถึง พ.ศ. 2518, หน้า 37.

ได้โดยง่าย เหมือนคดีที่ศาลอังกฤษตัดสินไว้ในคดี London Joint Stock Bank Ltd.

v. Macmillan & Arthur

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาฎีกา ที่ 1637/2525 ระหว่างธนาคารกรุงไทย จำกัด
โจทก์ ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด สาขากำแพงเพชร กับพวก จำเลย วินิจฉัยใน
ปัญหาเกี่ยวกับการปลอมแปลงแก้ไขข้อความในเช็ค

"การแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินในเช็คไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยการเปล่
ย่อมเป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่ไม่ประจักษ์ในข้อสำคัญ เมื่อผู้สั่งจ่ายไม่ได้รับเห็นยินยอม
ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย ธนาคารจำเลยผู้ทรงเช็คย่อมมีสิทธิบังคับการใช้เงินตาม
เช็คได้เพียงจำนวนเงินเดิม ก่อนมีการแก้ไขเท่านั้น จำนวนเงินที่เกินไปจากนั้นเป็นการ
รับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เมื่อธนาคารโจทก์มิได้จ่ายเงินให้ธนาคาร
จำเลยรับไปตามอำเภอใจ แต่จ่ายไปโดยเชื่อว่าผู้สั่งจ่ายออกเช็ค สั่งจ่ายเงินตามจำนวน
ที่มีการแก้ไข ธนาคารจำเลยก็ต้องคืนเงินส่วนที่รับเกินมาให้แก่ธนาคารโจทก์ พร้อมด้วย
ดอกเบี้ย นับแต่วันที่ธนาคารโจทก์แจ้งให้ธนาคารจำเลยทราบ

แม้การแก้ไขดังกล่าว ทำได้โดยไม่ประจักษ์ก็เพราะผู้เขียนเช็คของบริษัทผู้สั่ง
จ่ายเว้นช่องว่างข้างหน้าตัว เลขและตัวหนังสือ จำนวนเงินที่สั่งจ่ายไว้ โดยไม่ขีดเส้น
ข้างหน้ากันการเขียนจำนวนเงินเพิ่มเติม เป็นการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเขียนเช็คของ
ธนาคาร เป็นเหตุให้มีการเพิ่มเติมจำนวนเงินได้ง่าย และผู้สั่งจ่ายลงชื่อสั่งจ่ายโดยไม่
ตรวจดูเสียก่อนอันเป็นความประมาทเลินเล่อของผู้สั่งจ่าย แต่ในขณะเดียวกันจำนวนเงิน
ส่วนเกินที่ธนาคารจำเลยรับไว้ก็เป็น การรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เมื่อ
ธนาคารจำเลยได้รับความเสียหายเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้สั่งจ่าย อย่างไรก็ตาม
เป็นเรื่องที่ธนาคารจำเลยจะต้องว่ากล่าวเอาแก่ผู้สั่งจ่าย"

คำพิพากษาฎีกานี้ไม่มีประเด็นว่า ธนาคารผู้จ่ายจะหักบัญชีของลูกค้าได้หรือไม่
ทั้งนี้เพราะปรากฏว่า ธนาคารยินยอมจ่ายเงินคืนให้แก่ลูกค้าไปแล้ว ปัญหาที่ว่าถ้าผู้เคยค้า
ออกเช็คในลักษณะที่สะดวกในการปลอมแปลงหรือแก้ไขจำนวนเงินได้ง่าย เช่นนี้แล้วธนาคาร
ผู้จ่ายได้จ่ายเงินไปตามทางค้าปกติ โดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ ธนาคารจะ
มีสิทธิหักบัญชีจากผู้เคยค้าได้หรือไม่ในปัญหานี้ ท่านอาจารย์อัมพร ๓ ทะกั่วทุ่ง ได้บันทึก

หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาจึงกล่าวว่า

"การที่ผู้สั่งจ่ายจงใจหรือประมาทเลินเล่อให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนเงินในเช็คนั้น นอกจากเป็นการละเมิดแล้วก็น่าจะเป็นการผิดสัญญาตามคำขอ เบิกบัญชีเงินฝาก กู้ยืม และตามแบบคำขอถึงกล่าวของธนาคารพาณิชย์ทั่วไป มักมีข้อสัญญาให้ผู้สั่งจ่ายเขียนตัวเลขให้ชัดเจนและไม่ให้มีช่องว่าง เหตุนี้ธนาคารผู้จ่ายที่แก้ไขเงินตามเช็คไปความทางคำปกติ โดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อ น่าจะไม่ต้องรับผิดชอบผู้สั่งจ่าย ตาม มาตรา 1009"

ปัญหาที่ ผู้เขียนเห็นว่าหากผู้สั่งจ่ายได้เขียนเช็คในลักษณะง่ายต่อการปลอมแปลงแก้ไขแล้ว ผู้เขียน เห็นด้วยกับความเห็นของท่านอาจารย์อัมพร ๓ ตะกั่วทุ่ง ที่ว่าผู้สั่งจ่ายได้กระทำการผิดสัญญาต่อธนาคารผู้จ่าย แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องเช็ค ธนาคารจะต้องจ่ายเงินภายในขอบแห่งอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากผู้สั่งจ่ายว่าจะต้องจ่ายเงินตามจำนวนที่ผู้สั่งจ่ายได้สั่ง เท่านั้น การที่เช็คถูกแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนเงิน หากธนาคารจ่ายไป ก็ถือว่าธนาคารปฏิบัติตามคำสั่งของผู้สั่งจ่าย ธนาคารจึงหักบัญชีผู้สั่งจ่ายตามจำนวนที่แก้ไขไม่ได้ จะหักบัญชีได้เฉพาะแต่ตามจำนวนเดิมที่ผู้สั่งจ่ายระบุไว้เท่านั้น แต่เมื่อการเขียนเช็คของผู้สั่งจ่ายโดยปราศจากความระมัดระวังนี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ธนาคารผู้จ่าย ผู้สั่งจ่ายก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อธนาคาร มิใช่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ธนาคารตามมาตรา 1009 ที่จะหักบัญชีผู้สั่งจ่ายตามจำนวนเงินที่ถูกแก้ไขได้ แต่ธนาคารขอที่จะเรียกให้ผู้สั่งจ่ายชดเชยค่าเสียหายแก่ธนาคารจากการกระทำดังกล่าวต่อไปนี้ในเรื่องนี้ ท่านศาสตราจารย์ประกอบ หุตะสิงห์ ได้บันทึก หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 270/2496 ไว้ว่า

"การที่ผู้สั่งจ่ายเลินเล่อต้องรับผิดชอบนี้ เข้าใจว่าเป็นความรับผิดชอบละเมิดหรือความรับผิดชอบที่มีสัญญาระหว่างผู้สั่งจ่ายกับธนาคารอีกส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ความรับผิดชอบตามสัญญาตัวเงิน เพราะผู้จ่ายนั้นตามปกติมิได้เป็นคู่สัญญาในตัวเงิน จนกว่าจะได้เข้ามารับรอง ถ้าไม่ได้รับรองตัวเงิน ผู้จ่ายไม่จ่ายเงินก็ได้ ถ้าผู้จ่ายจะมีข้อผูกพันอะไรกับผู้สั่งจ่ายก็เป็นความผูกพันตามสัญญาอีกอันหนึ่งต่างหาก และอาจอ้างข้อยกเว้นความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 223 ได้เป็นต้น"

2. สิทธิและความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีต่อผู้ทรงเช็ค

ตามที่กล่าวในบทที่ 1 ว่า เช็คเป็นตราสารเปลี่ยนมือ ซึ่งบุคคลในวงการธุรกิจนิยมใช้เป็นเครื่องมือในการชำระหนี้ของคนที่มิใช่เจ้าหนี้ การที่ผู้สั่งจ่ายเขียนเช็คชื่กรรรมส่งธนาคารให้จ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินตามเช็ค (กรณีเช็คระบุชื่อ) หรือแก่ผู้ทรงเช็คคนแรก (กรณีเช็คผู้ถือ) ก็เพื่อเป็นการชำระหนี้ที่ผู้สั่งจ่ายมีอยู่ต่อผู้ทรงเช็คคนนั้น และการออกเช็คของผู้สั่งจ่ายนี้ ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ (ความรับผิดชอบ) ต่อผู้ทรงเช็คที่จะต้องให้บุคคลทั้งกล่าวได้รับเงินตามจำนวนที่ระบุในเช็ค ซึ่งในหัวข้อนี้ จะได้แยกพิจารณาด้วยกัน

2.1 ความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรม ที่มีต่อผู้ทรงเช็ค

2.2 สิทธิของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีต่อผู้ทรงเช็ค

2.1 ความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กรรรมที่มีต่อผู้ทรงเช็ค

ผู้สั่งจ่ายเช็คไม่ว่าเช็คนั้นจะเป็นเช็คชื่กรรรมหรือเช็คชื่กรรรมคา เมื่อผู้สั่งจ่ายเช็คลงลายมือชื่อในเช็คนั้นแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดชอบแก่ผู้สั่งจ่ายที่จะต้องจัดให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้นแก่ผู้ทรงเช็คในที่สุด ความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายเช็คนี้ นอกจากจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ทรงในทางแพ่งแล้ว ยังอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อผู้ทรง หากธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น ทั้งนี้ จึงอาจแยกความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายที่มีต่อผู้ทรงเช็คได้ดังนี้

2.1.1 ความรับผิดทางแพ่ง

2.1.2 ความรับผิดทางอาญา

2.1.1 ความรับผิดทางแพ่ง

หลักในเรื่องการชำระหนี้ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 320 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่า "อันจะบังคับให้เจ้าหนี้ที่รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วน หรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่คองชำระแก่เจ้าหนี้ นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่"

จากหลักเกณฑ์ในมาตรา 320 นี้ อาจกล่าวได้ว่า เมื่อมีหนี้อะไรต่อกันแล้ว ลูกหนี้ก็คองชำระหนี้ด้วยสิ่งนั้น ให้แก่เจ้าหนี้ หนี้นั้นจึงจะระงับ¹ ทั้งนี้ หากมีหนี้เงินต่อกัน

¹ ใจึก เศรษฐบุตร, นิติกรรมและหนี้, (กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 534.

ลูกหนี้ก็ต้องชำระหนี้ด้วยเงินตราให้แก่เจ้าหนี้เท่านั้น หนี้จึงจะระงับ และโดยที่ไค้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การชำระหนี้ด้วยเงินสดก่อให้เกิดความไม่สะดวก ปลอดภัย ในวงการธุรกิจการค้า ดังนั้น ความในมาตรา 320 นี้ จึงมีการบัญญัติขยายเพิ่มเติม ในมาตรา 321 วรรค 3 ว่า "ถ้าชำระหนี้ด้วยออก กว๋ยโอน หรือด้วยสลักหลังตั๋วเงิน หรือประทวนสินค้า ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับสิ้นไปต่อเมื่อตั๋วเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว" เช็คชื่กร่อมก็เป็นตั๋วเงินประเภทหนึ่ง ซึ่งต่างจากเช็คที่มีได้มีการชื่กร่อม คร่งที่ว่า ในเรื่องเช็คชื่กร่อมนั้น การจ่ายเงินตามเช็คจะถูกจำกัดให้ต้องจ่ายผ่านหรือจ่ายให้แก่ธนาคาร ดังนั้น เมื่อมีการชำระหนี้ด้วยเช็คชื่กร่อมแล้ว ผลก็คงต้องเป็นไปตามมาตรา 321 วรรค 3 นี้ กล่าวคือ การชำระหนี้ด้วยเช็คชื่กร่อม ย่อมไม่เหมือนการชำระหนี้ด้วยเงินสด เพราะจะต้องรอมผลการเรียกเก็บของธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) ว่า เรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมนั้นได้หรือไม่ หากเรียกเก็บเงินตามเช็คให้แก่ผู้รับเงินไม่ได้ หนี้ระหว่างผู้สั่งจ่ายเช็คกับผู้รับเงิน (payee) ก็ยังไม่ระงับสิ้นไป การที่กฎหมายในมาตรา 321 วรรค 3 บัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อมิให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบ หากมิได้รับเงินตามเช็คนั้น ดังนั้น กฎหมายจึงต้องบัญญัติไว้ว่า หนี้จะระงับต่อเมื่อได้มีการใช้เงินตามตราสารนั้นเสร็จสิ้นแล้ว¹ ดังนั้น เมื่อผู้สั่งจ่าย เขียนเช็คชื่กร่อมขึ้นฉบับหนึ่ง เพื่อชำระหนี้แล้ว ผู้สั่งจ่ายก็มีความรับผิดชอบต่อผู้ทรงเช็ค ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่ายไว้ในมาตรา 914 ดังนี้

"บุคคลผู้สั่งจ่ายหรือสลักหลังตั๋วแลกเงิน ย่อมเป็นอันสัญญาว่า เมื่อตัวนั้นได้นำยื่นโดยชอบแล้ว จะมีผู้รับรองและใช้เงินตามเนื้อความแห่งตั๋ว ถ้าและตั๋วแลกเงินนั้นเขาไม่เชื่อถือโดยไม่ยอมรับรองก็ดี หรือไม่ยอมจ่ายเงินก็ดี ผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังก็จะใช้เงินแก่ผู้ทรง หรือแก่ผู้สลักหลังคนหลัง ซึ่งต้องถูกบังคับให้ใช้เงินตามตัวนั้น ถ้าหากว่าได้ทำถูกต้องตามวิธีการในข้อไม่รับรองหรือไม่จ่ายเงินนั้นแล้ว"

มาตรา 914 นี้ เป็นข้อสัญญาหรือความรับผิดชอบของผู้สั่งจ่าย ว่าจะต้องจ่ายเงินตามตั๋วเงินนั้นให้แก่ผู้ทรง โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้ทรงต้องยื่นตั๋วเงินต่อผู้จ่าย ถ้าผู้จ่ายไม่รับรอง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 536.

หรือใช้เงินผู้ทรงต้องปฏิบัติตามวิธีการในเรื่องนั้น ๆ แล้วผู้สั่งจ่ายก็จ่ายเงินให้¹ ดังนั้นเมื่อนำมาตรา 914 นี้มาใช้กับเรื่องเช็คชื่กร่อมแล้ว ผู้ทรงเช็คหรือผู้รับเงินตามเช็คชื่กร่อมจะเรียกร้องให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบเช็คชื่กร่อมจะต้องปรากฏว่า ผู้ทรงเช็คหรือผู้รับเงินได้ปฏิบัติดังนี้

1. ผู้ทรงต้องนำเช็คชื่กร่อมเข้าบัญชีของตนเองหรือผู้อื่นเพื่อให้ธนาคารนั้นทำหน้าที่เป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นแทนตน ผู้ทรงไม่อาจนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารผู้จ่าย (paying bank) จ่ายเป็นเงินสดได้

2. จะต้องยื่นเช็คให้ธนาคารจ่ายเงิน (โดยผ่านธนาคารผู้เรียกเก็บภายในกำหนดเวลา ตามมาตรา 990 ซึ่งมีบัญญัติว่า

"ผู้ทรงเช็คต้องยื่นเช็คแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงิน คือว่าถ้าเป็นเช็คให้ใช้เงินในเมืองเดียวกันกับที่ออกเช็คต้องยื่นภายในเดือนหนึ่งนับแต่วันออกเช็คนั้น ถ้าเป็นเช็คให้ใช้เงินที่อื่นต้องยื่นภายในสามเดือน ถ้ามีฉะนั้นท่านว่าผู้ทรงสิ้นสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้สลักหลังทั้งปวง ทั้งเสียสิทธิอันมีต่อผู้สั่งจ่ายด้วยเพื่อง่ายแก่ที่จะเกิดความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดแก่ผู้สั่งจ่ายเพราะการที่ละเลยเสียไม่ยื่นเช็คนั้น

อนึ่ง ผู้ทรงเช็คซึ่งผู้สั่งจ่ายหลุดพ้นจากความรับผิดไปแล้วนั้น ท่านให้รับช่วงสิทธิของผู้สั่งจ่ายคนนั้นอันมีต่อธนาคาร "

จากบทบัญญัติในมาตรา 990 นี้ ถ้าผู้ทรงไม่ยื่นเช็คภายในกำหนดเวลาข้างต้นนี้แล้ว และต่อมาหากธนาคารได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คฉบับนั้น ผู้สั่งจ่ายจะหลุดพ้นจากความรับผิดที่มีต่อผู้ทรงเช็ค เพียงเท่าที่เกิดความเสียหายเพราะการละเลยไม่ยื่นเช็คนั้นของผู้ทรง อย่างไรก็ตาม แม้ผู้สั่งจ่ายจะหลุดพ้นความรับผิดไปแล้ว แต่ผู้ทรงก็ยังได้รับช่วงสิทธิจากผู้สั่งจ่ายซึ่งมีต่อธนาคาร² เกี่ยวกับความเสียหาย ตามมาตรา 990 นี้ ศาลฎีกาก็ได้ให้บรรดาอธิบายไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1865/2492 ดังนี้

¹ จิตติ ตั้งศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเงินฝากและตั๋วเงิน, หน้า 78.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

"ศาลฎีกาเห็นว่าความเสียหายที่ว่ามีมีความหมาย เกี่ยวกับ เงินที่ผู้สั่งจ่ายมีอยู่ในธนาคารอันผู้สั่งจ่ายต้อง เสียไปเพราะการละเลยไม่ยื่นเช็คนั้น เช่นในกรณีที่ผู้ทรงมีได้นำเช็คไปขึ้นเงินภายในกำหนด แล้วต่อมาธนาคารล้มละลาย ซึ่งผู้สั่งจ่ายพิสูจน์ได้ว่า คนมีเงินในธนาคารพอที่จะจ่ายตามเช็คนั้นทั้งแก่คนตลอดจนกระทั่งธนาคารล้มละลาย ในกรณีเช่นนี้ จะเห็นได้ว่า การละเลยของผู้ทรงยอมเป็นเหตุให้ผู้สั่งจ่ายเสียหาย เพราะเมื่อธนาคารล้มละลายแล้ว เงินของผู้สั่งจ่ายซึ่งมีอยู่ในธนาคารก็จะต้องถูกนำไปเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้อื่น ๆ ซึ่งถ้าผู้ทรงไม่ละเลยธนาคารก็คงจ่ายเงินตามเช็คนั้นให้ไปแล้วทั้งนี้ จึงเรียกได้ว่าผู้สั่งจ่ายเสียหาย ซึ่งกระทำให้ผู้สั่งจ่ายหลุดพ้นไปตามจำนวนเงินในเช็คนั้น และผู้ทรงก็ยอมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้สั่งจ่ายในอันที่จะเข้าพิสูจน์หนี้ในคดีที่ธนาคารล้มละลายแทนผู้สั่งจ่ายสำหรับจำนวนเงินเช่นว่านั้นต่อไป"

ถ้าในขณะที่ธนาคารล้มละลาย ผู้สั่งจ่ายไม่มีเงินในบัญชีเพียงพอที่จะชำระหนี้ตามเช็คได้ แต่ผู้สั่งจ่ายมีข้อตกลงชอกุ้เบิกเงินบัญชีกับธนาคาร มีปัญหาว่า ผู้สั่งจ่ายจะหลุดพ้นจากความรับผิดต่อผู้ทรงหรือไม่ ในเรื่องนี้ นักกฎหมายอังกฤษ มีความเห็นว่า ผู้สั่งจ่ายก็หลุดพ้นจากความรับผิดต่อผู้ทรงเช่นกัน¹ ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีเช่นนี้ ผู้สั่งจ่ายไม่น่าจะหลุดพ้นจากความรับผิด เพราะผู้สั่งจ่ายไม่ได้รับความเสียหายจากการยื่นเช็คโดยล่าช้าของผู้ทรงเลย เพราะในกรณีที่ผู้สั่งจ่ายมีข้อตกลงเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคารนั้น หากผู้ทรงไม่ยื่นเช็คต่อธนาคาร ให้ทำการจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้สั่งจ่ายได้สั่งจ่ายไปนั้น ผู้สั่งจ่ายก็ไม่ได้ตกเป็นหนี้ธนาคารตามสัญญาที่เบิกเงินเกินบัญชี จึงถือว่าผู้สั่งจ่ายมิได้เกิดการเสียหายอันเนื่องมาจากการที่ผู้ทรงไม่ยื่นเช็คให้ธนาคารจ่ายเงินภายในกำหนดเวลาแต่อย่างใด

ในเรื่องการยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินนั้น นอกจากจะต้องเป็นไปตามกำหนดระยะเวลาใน มาตรา 990 ที่กล่าวข้างต้นแล้ว มีปัญหาว่าหากผู้ทรงเช็คได้นำเช็คมา

¹ David A.L. Smout, Chalmers on Bills of Exchange, p.253.

ยื่นให้ธนาคารใช้เงินเมื่อพ้นเวลา 6 เดือน นับแต่วันออกเช็ค¹จะถือว่าเป็นการยื่นเช็คโดยชอบตามความหมายในมาตรา 914 (ซึ่งอนุโลมนำมาใช้กับเรื่องเช็คด้วย) หรือไม่ และถ้าต่อมาธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ผู้ทรงจะมาฟ้องไล่เบี้ยให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบใช้เงินตามเช็ค ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 914, 959 และมาตรา 989 ได้หรือไม่² ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 713/2521 วินิจฉัยว่า

"เช็คซึ่งผู้ทรงให้ธนาคารเรียกเก็บเงินเกิน 6 เดือน นับแต่วันที่ลงในเช็ค มิได้หมายความว่า ผู้ทรงไม่ทำคามวิธิการในข้อไม่รับรองหรือไม่จ่ายเงินตามตรา 914 ซึ่งใช้สำหรับเช็คที่มาจากต่างประเทศ แต่ไม่ใช่กับเช็คภายในประเทศ เพราะชื่อกับสภาพของเช็คในคดีนี้ ซึ่งไม่ตองยื่นให้รับรองและไม่ตองคัดค้านการไม่ใช้เงิน ผู้ทรงจึงไม่เสียสิทธิ์เรียกให้ผู้สั่งจ่ายใช้เงินตามเช็ค"

ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า

"ข้อเท็จจริงดังกล่าวมีว่า โจทก์เป็นผู้ทรงโดยสุจริต ซึ่งเช็คพิพาทอันเป็นเช็คที่จำเลยที่ 2 ออกสั่งให้ใช้เงิน 40,000 บาท แก่ผู้ถือ เช็คลงวันที่ 1 มิถุนายน 2518 โจทก์ได้นำเช็คเข้าบัญชีเงินฝากของโจทก์ที่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาถนนนาวา เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2518 ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาโคกสำโรง ซึ่งเป็นธนาคารความเชื่อนั้นปฏิเสธการจ่ายเงิน"

"ที่จำเลยทั้ง 2 ฎีกาว่า โจทก์เสียสิทธิ์ที่จะเรียกร้องเอาเงินตามเช็คจากจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้สั่งจ่าย เพราะโจทก์มิได้ทำให้ถูกต้องคามวิธิการในข้อไม่มีการรับรอง

มาตรา 991 บัญญัติว่า ธนาคารจำต้องใช้เงินตามเช็ค ซึ่งผู้เคยค้ากับธนาคารได้ออกเบิกเงินแก่ตน เว้นแต่ในกรณีดังกล่าวก่อนไปนี้ คือ

- (1) ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้น เป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คนั้น หรือ
- (2) เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลาหกเดือน นับแต่วันออกเช็ค

²มาตรา 959 บัญญัติว่า ผู้ทรงตั๋วแลกเงิน จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่บรรดาผู้สลักหลัง ผู้สั่งจ่าย และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งต้องรับผิดชอบตามตั๋วเงินนั้นก็ได้

ก. ไ้เบี้ยได้เมื่อตั๋วเงินถึงกำหนด ในกรณีไม่ใช้เงิน

หรือไม่จ่ายเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 914 วรรคท้าย โดยมิได้นำเช็คไปยื่นแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงินภายในกำหนด 6 เดือนนั้น เห็นว่า ข้อความตามกฎหมายที่จำเลยที่ 2 อ้างมามิได้หมายความว่าจำเลยที่ 2 ฎีกา ทั้งเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติให้ผู้ทรงหรือผู้สลักหลังคนหลัง ซึ่งถูกบังคับให้ใช้เงินตามตั๋วแลกเงินหรือเช็คที่ออกมาแก่ต่างประเทศ และตั๋วแลกเงินหรือเช็คนั้นถูกปฏิเสธไม่รับรอง หรือไม่ใช้เงินกระทำเพื่อให้มีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังคนก่อน ๆ ใช้เงินตามตั๋วแลกเงินหรือเช็คคนนั้นแก่ตน โดยบัญญัติวิธีการไว้ในมาตรา 960, 961, 962 และ 964 แต่โดยเหตุที่วิธีการตามบทบัญญัติดังกล่าวขัดกับสภาพแห่งเช็คอันเป็นตราสารที่พิพาทกันในคดีนี้ ซึ่งเป็นเช็คออกในประเทศ อันเป็นตั๋วให้ใช้เงินเมื่อทรงถาม ไม่ต้องยื่นให้มีการรับรอง และไม่ต้องมีการคัดค้านเมื่อไม่ใช้เงิน จึงนำมาตรา 914 วรรคท้าย มาบังคับในคดีนี้ให้เป็นคุณแก่จำเลยที่ 2 ไม่ได้ ตามมาตรา 989 วรรคแรก ศาลฎีกาเห็นว่า โจทก์หาเสียสิทธิที่จะเรียกร้องให้จำเลยที่ 2 จ่ายเงิน ตามเช็คพิพาทให้โจทก์ ตามที่จำเลยที่ 2 ฎีกามาไม่"

ท่านศาสตราจารย์ จิกติ คิงสภิตย์ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกานี้ในประเด็นเรื่องการยื่นเช็คให้ธนาคารใช้เงินตามมาตรา 914 ว่า "การที่โจทก์นำเช็คไปเรียกเก็บเงินเมื่อเกิน 6 เดือน" ไม่เป็นการนำยื่นโดยชอบ" ตามที่มาตรา 914 บัญญัติไว้ทั้งแต่ต้น โจทก์ยื่นเช็คเมื่อเช็คนั้นสิ้นอายุ ตามมาตรา 991 (2) แล้วไม่อยู่ในความรับผิดชอบที่ผู้ทรงสัญญาไว้ตามมาตรา 914 จึงไม่มีสิทธิจะไล่เบี้ยจากผู้สั่งจ่าย ทั้งนี้ภายใต้บังคับของมาตรา 1005 โดยเหตุที่โจทก์ไม่ทำตามวิธีที่ต้องทำ คงจะโดยเหตุนี้ศาลชั้นต้น จึงวินิจฉัยในทางที่ธนาคารไม่จ่ายเงินเพราะมีคำสั่งห้าม ซึ่งไม่ใช่เรื่องโจทก์ไม่ยื่นตั๋วเงินโดยชอบ โจทก์จึงไล่เบี้ยได้ ศาลชั้นต้นอ้างว่าไม่ปรากฏว่า การที่โจทก์ยื่นเช็คต่อธนาคารเกิน 6 เดือนทำให้จำเลยเสียหายอย่างไร ซึ่งเป็นกรณีตามมาตรา 1005 จำเลยจึงต้องรับผิดชอบ ซึ่งเป็นผลที่ถูกฟ้องตามมาตรา 914, 991, 1005 ที่จำเลยฎีกาว่าโจทก์ไม่ทำให้ถูกฟ้องตามมาตรา 914 ตอนท้าย โดยมิได้นำเช็คไปยื่นแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงินภายใน 6 เดือน นั้นเป็นคนละเรื่องกัน"

เมื่อพิจารณาความเห็นของศาสตราจารย์ จิกติ คิงสภิตย์ ทั้งกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า การนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงินเมื่อพ้นกำหนด 6 เดือน นับแต่วันออกเช็ค

ไม่เป็นการนำยื่นโดยชอบ ดังที่ศาลฎีกาวินิจฉัย ผู้เขียนเห็นว่า การนำเช็คไปยื่นให้ธนาคาร
ใช้เงินเมื่อพ้นกำหนด 6 เดือน นับแต่วันออกเช็คนั้น ไม่เป็นการยื่นเช็คโดยชอบตามมาตรา
914 ซึ่งถ้าต่อมาเช็คฉบับนั้นถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินและข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีความ
เสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดในทางการบัญชีขั้นแก่ผู้สั่งจ่ายแล้ว ผู้สั่งจ่ายน่าจะหลีกพ้นจาก
ความรับผิดต่อผู้ทรงโดยผลของมาตรา 990 (โดยเทียบเคียงผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่
1865/2492)

โดยที่การชำระหนี้ด้วยเช็คไม่เหมือนกับการชำระหนี้ด้วยเงินตรา ซึ่งมีผลให้หนี้
ระงับทันที จากหลักกฎหมายในเรื่องหนี้ดังกล่าวข้างต้น กฎหมายลักษณะตั๋วเงินจึงบัญญัติไว้
ในมาตรา 1005 ว่า

"ถ้าตั๋วเงินได้ทำขึ้น หรือได้โอนหรือสลักหลัง ไปแล้วในมูลหนี้อันหนึ่งอันใดและ
สิทธิตามตั๋วเงินนั้นมาสูญสิ้นไปเพราะอายุความก็ดี หรือเพราะละเว้นไม่ดำเนินการให้ต้อง
ตามวิธีใด ๆ อันจะพึงต้องทำก็ดี ท่านว่าหนี้เดิมนั้นก็ยังคงมีอยู่ตามหลักกฎหมาย อันแพร่หลาย
ทั่วไปเท่าที่ลูกหนี้มิได้ต้องเสียหายแก่การนั้น เว้นแต่จะได้ออกกลางคืนไว้เป็นอย่างอื่น"

ตามมาตรา 1005 นี้ หากนำมาใช้พิจารณาแก่ผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กร่อม และผู้ทรง
จะเห็นว่าถ้าผู้สั่งจ่ายและผู้ทรงมีมูลหนี้ที่จะบังคับกันได้ตามกฎหมายอยู่แต่เดิมแล้ว ภายหลัง
ผู้สั่งจ่ายได้ออกเช็คชื่กร่อมชำระหนี้ต่อผู้ทรง ต่อมาผู้ทรงซึ่งเป็นเจ้าหนี้ไม่ได้นำเช็คไปเข้า
บัญชีที่ธนาคาร เพื่อให้เรียกเก็บเงินหรือมิได้ฟ้องร้อง จนกระทั่งเช็คฉบับนั้นขาดอายุความที่
จะฟ้องร้องกันได้ตามกฎหมายเรื่องเช็ค กรณีดังกล่าวนี้ ผู้ทรงก็ยังอาจจะนำมูลหนี้เดิมที่มีต่อ
ผู้สั่งจ่ายมาฟ้องให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบได้ ในเมื่อมูลหนี้เดิมนั้นยังไม่ขาดอายุความ เว้นแต่จะมีข้อ
ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น¹ แต่อย่างไรก็ตาม ความรับผิดของผู้สั่งจ่ายตามมูลหนี้เดิมนั้น ผู้
สั่งจ่ายจะรับผิดชอบเพียงเท่าที่ผู้สั่งจ่ายไม่ต้องเสียหาย อันเนื่องจากการที่ผู้ทรงไม่ดำเนินการ

¹ ปรึกษา อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย
ตั๋วเงิน บัญชีเงินสะพัก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518),
หน้า 159.

ตามกฎหมายลักษณะตั๋วเงิน¹ เช่น ถ้าผู้ทรงนำเช็คเข้าบัญชีภายในเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ผู้ทรงจะได้รับเงินตามจำนวนที่ปรากฏในเช็ค แต่เมื่อมาฟ้องความผิด ผู้สั่งจ่ายต้องไปกู้เงินมาชำระให้ผู้ทรงจะเรียกให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบเต็มตามจำนวนในเช็คไม่ได้ จะต้องหักส่วนที่ผู้สั่งจ่ายต้องเสียหาย เช่น ให้ผู้ทรงรับผิดชอบในดอกเบี้ยเงินกู้ที่ผู้สั่งจ่ายต้องเสียไป และจากมาตรา 1005 นี้ จะเห็นได้ว่า การชำระหนี้ด้วยเช็คมิใช่การแปลงหนี้ใหม่ เพราะเมื่อผู้ทรงมิได้รับเงินตามเช็คแล้ว ผู้ทรงก็ยังมีสิทธิฟ้องผู้สั่งจ่ายตามมูลหนี้เดิมได้ ทั้งนี้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1298/2503 ระหว่าง นายประสิทธิ์ แดงชื่น โจทก์ กองมรดก นายวิจิตร รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ โดยหลวงเสรีเริงฤทธิ์ หลายาทจำเลย

"ลูกหนี้กู้เงินโจทก์ไปโดยทำหลักฐานเป็นหนังสือไว้ หลังจากนั้นลูกหนี้คนนั้นออกเช็คเพื่อชำระหนี้ให้โจทก์แล้วขอรับหลักฐานการกู้เงินคืนไปเช่นนี้ มิใช่เป็นกรณีที่คุณสัญญาได้ทำสัญญาเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้แต่อย่างใด เพราะหนี้ที่มีต่อกันอยู่ นั้น มิได้มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลง ฉะนั้น จึงมิใช่การแปลงหนี้ใหม่ ฉะนั้น เมื่อปรากฏก่อนว่า ลูกหนี้ตาย เช็คของลูกหนี้นั้นยังขึ้นเงินไม่ได้ หนี้จึงยังหาระงับไม่"

2.1.2 ความรับผิดชอบทางอาญา

เมื่อผู้ทรงนำเช็คชื่กร่อมที่ ได้รับจากผู้สั่งจ่าย สลัดหลังเข้าบัญชีของตน เพื่อให้ธนาคารของตน (collecting bank) เรียกเก็บเงินไปยังธนาคารผู้จ่าย (paying bank) หากปรากฏว่าธนาคารผู้จ่ายปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะไม่มีเงินในบัญชีของผู้สั่งจ่าย หรือมีแต่ไม่พอชำระ ตามจำนวนที่ระบุในเช็ค นอกจากผู้สั่งจ่ายจะต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง ต่อผู้ทรง ตามที่กล่าวในหัวข้อก่อนแล้ว ในบางครั้ง ผู้สั่งจ่ายก็อาจต้องรับผิดชอบทางอาญาคือผู้ทรงเช็ค หากการกระทำของผู้สั่งจ่าย เข้าองค์ประกอบที่จะเป็นความผิดอาญาแล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 การจะพิจารณาว่า ผู้สั่งจ่ายจะต้องรับผิดชอบทางอาญา อันเนื่องมาจากการสั่งจ่าย

¹ อัมพร ๗ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน, หน้า 325 - 326.

เช็คโดยไม่มีเงินนั้น อาศัยหลักกฎหมายอาญาทั่วไป ว่าด้วยความผิดฐานฉ้อโกง กล่าวคือ ถ้าออกเช็คโดยรู้ยู่่ว่า เงินในธนาคารของตน ไม่มีหรือมีแต่ไม่พอใช้ได้ตามจำนวนเงินในเช็คที่ออกและไม่มีทางจะคาดหมายได้ว่า เงินจะมีเข้าบัญชีธนาคารพอใช้ให้แล้ว บุคคลนั้น ได้ชื่อว่า มีเจตนาทุจริตฉ้อโกง¹ แต่ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นกฎหมายในส่วนอาญา ที่บัญญัติว่าการกระทำความผิดเป็นความผิดและต้องรับโทษตามกฎหมาย การตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น ก็โดยมีเจตนารมณ์ ดังนี้

"ในปัจจุบันนี้ ธุรกิจการค้าของประเทศไทยได้เจริญขึ้นเป็นอันมาก สมควรที่จะมีวิธีการสนับสนุนให้มีการใช้เช็คโดยแพร่หลาย เพื่อให้สะดวกแก่การประกอบธุรกิจการค้า ในกรณี เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีกฎหมายเอาโทษผู้ที่ฉ้อโกงใช้เช็คโดยไม่มีเงินที่พึงชำระเอาตามจำนวนที่สั่งจ่าย"²

พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ได้มีผลบังคับตลอดมา ปรากฏว่าในวงการธุรกิจ และประชาชนทั่ว ๆ ไป มีความนิยมและใช้กันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพราะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายดังกล่าว สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ปรากฏว่ามีผู้ไม่สุจริตบางคน นำพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ไปใช้ในทางที่ผิดคือ เจตนารมณ์ของกฎหมายโดยใช้เช็คเป็น เครื่องมือมอมบัง คัมลู่หนีให้เจ้าห้องออกเช็คชำระหนี้เกินกว่าความเป็นจริง และเป็น การสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ลูกหนี้ผู้สุจริต ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบในทางแพ่ง ให้มารับผิดทางอาญา ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ คณะปฏิวัติจึงได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 196 ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2515 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และใช้กันมาจนถึงปัจจุบันนี้

มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 นี้ ได้บัญญัติถึงความรับผิดของผู้สั่งจ่ายเช็ค อันมีต่อยุ้ทรง ดังนี้

¹รว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน, หน้า 277.

²ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ตอน 64 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2497.

มาตรา 3 ผู้ใด

- (1) ออกเช็คโดยเจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น
- (2) ออกเช็คโดยในขณะที่ออก ไม่มีเงินอยู่ในบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ออกเช็คให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนที่มีอยู่ในบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินได้ในขณะที่ออก เช็คนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมด หรือ แยกบางส่วนออกจากบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็ค จนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คนั้นได้ หรือ
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คนั้นโดยทุจริต

ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินที่ระบุในเช็ค แต่ต้องไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่น หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งจำทั้งปรับ*

มาตรา 5 วรรคท้าย บัญญัติว่า

"ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา 3 ได้นำเงินตามเช็คไปชำระแก่ผู้ทรงเช็คหรือแก่ธนาคาร เพื่อจ่ายเงินตามเช็คภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ผู้ทรงเช็คได้บอกกล่าวให้ผู้ออกเช็คได้ทราบว่า ธนาคารปฏิเสธไม่จ่ายเงินให้ คดีเป็นอันเลิกกัน ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา"

จากบทบัญญัติในมาตรา 3 และ มาตรา 5 นี้ เห็นได้ว่า บุคคลที่ผู้สั่งจ่ายเช็คชักคร่อมจะต้องรับผิดชอบในทางอาญา เมื่อเช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน คือ ผู้ทรงเช็ค

ในเรื่องความรับผิดทางอาญาของผู้สั่งจ่ายที่มีต่อผู้ทรงนี้ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่น่าสนใจ คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1720/2512 ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ นางนิคตริญา หงษ์สกุล จำเลย ซึ่งศาลได้วินิจฉัยว่า

"เช็คชักคร่อมที่ผู้ทรงจะต้องนำเข้าบัญชีที่ตนมีบัญชีฝากเงินในธนาคาร เพื่อเรียกเก็บเงินนั้น เป็นทางปฏิบัติของธนาคารอันเป็นรายละเอียด เมื่อผู้ทรงนำเช็คขึ้นเงินและธนาคารได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คพิพาท เพราะจำเลยผู้สั่งจ่ายมีเงินฝากในบัญชีน้อย

กว่าจำนวนเงินที่จำเลยสั่งจ่ายในเช็คพิพาท ก็ถือเป็นความผิดความพระราชบัญญัติว่าด้วย
ความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ฯ แล้ว

จำเลยไต่ถามเช็คพิพาทให้ผู้มีชื่อ เพื่อใช้หนี้เงินยืม ผู้มีชื่อจึงเป็นผู้ทรงเช็คพิพาท
ตามกฎหมาย การที่มีผู้มีชื่อนำเช็คพิพาทไปรับเงินจากธนาคาร ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน
ตามเช็คนั้น ผู้มีชื่อที่รับเช็คไว้ นั้น จึงเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายและมีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงาน
สอบสวน"

การที่ศาลฎีกาศึกษาพิพาทมาให้จำเลยต้องรับผิดชอบ ก็เพราะข้อเท็จจริงปรากฏว่า ในขณะที่
ที่ธนาคารคืนเช็คให้แก่ผู้รับเงิน เหตุผลในการคืนเช็คของธนาคาร คือ "ไม่มีเงินให้ติดต่อกับ
ผู้สั่งจ่าย" ดังนั้น แม้หากผู้ทรงจะปฏิบัติถูกต้องตามวิธีการในเรื่องเช็คชื่กร่อมโดยนำเช็ค
เข้าบัญชี เพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินแทนเงินในบัญชีของผู้สั่งจ่ายก็ยังคงไม่พอจ่ายอยู่ที่
ซึ่งผลก็จะเท่ากัน คือ ผู้สั่งจ่าย ก็คงต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเองหากข้อเท็จจริง เปลี่ยนไปเป็นว่า
ในวันที่ผู้ทรงนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารใช้เงินนั้น มีเงินในบัญชีพอจ่าย แต่เพราะผู้ทรงปฏิบัติ
ผิดหลักเกณฑ์ ในเรื่องเช็คชื่กร่อม โดยไปยื่นเช็คให้ธนาคารจ่ายเป็นเงินสด ไม่ผ่าน
ธนาคารเรียกเก็บ (collecting bank) ธนาคารผู้จ่าย (paying bank)
จึงคืนเช็คโดยให้เหตุผลในการคืนว่า "Crossed Cheque payable to bank only"
(เช็คชื่กร่อมจะจ่ายเงินให้เฉพาะธนาคารเท่านั้น) มีปัญหาว่าในกรณีเช่นนี้ว่า ผู้สั่งจ่าย
จะต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงเช็คในทางอาญาหรือไม่ ข้อนี้เห็นว่า ผู้สั่งจ่ายไม่น่าจะต้องรับผิดชอบ
ต่อผู้ทรงเช็คทั้งนี้ เพราะการกระทำของผู้สั่งจ่ายไม่ครบองค์ประกอบความผิดฐานออกเช็คไม่มีเงิน
แต่การที่ผู้ทรงไม่ได้รับเงินตามเช็คเป็นเพราะความผิดของผู้ทรงเอง ที่มีได้ปฏิบัติความหลัก
เกณฑ์ในเรื่องเช็คชื่กร่อมและหลักเกณฑ์ในการที่ผู้เป็นคู่กรณีในเช็คจะต้องปฏิบัติอย่างไร
กรณีได้รับเช็คชื่กร่อมมาก็ต้องพิจารณาจากมาตรา 997, 998 และ 1000 ซึ่งกำหนดวิธี
การจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินตามเช็คชื่กร่อมของธนาคาร ดังนั้น การที่ผู้รับเงินจะต้อง
นำเช็คเข้าบัญชีที่ธนาคารก่อนในกรณีของเช็คชื่กร่อม จึงไม่น่าจะเป็นรายละเอียดในทาง
ปฏิบัติตามที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเนื่องจากเป็นเรื่องที่บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งในประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับการจ่ายเงินและเรียกเก็บเงินของธนาคาร กรณีเช็คชื่กร่อม
เพราะหากลูกค้าไม่นำเช็คเข้าบัญชีแล้ว ธนาคารจะจ่ายเงินหรือเรียกเก็บเงินตามที่ถูกกฎหมาย

กำหนดไว้ได้อย่างไร

ปัญหาที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับความรับผิดของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กร่อมอีกประการหนึ่ง คือ ผู้สั่งจ่ายจะมีความรับผิดทางอาญาต่อธนาคารผู้เรียกเก็บเงิน (collecting bank) กรณีธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คไม่ได้ หรือไม่ เมื่อพิจารณาตามมาตรา 1000 ตามที่กล่าวในบทที่ 3 จะเห็นว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บมีฐานะเป็นเพียงตัวแทนในการเรียกเก็บเงินตามเช็คแทนลูกค้าเท่านั้น ทั้งนี้ ผู้ทรงเช็คซึ่งนำเช็คเข้าบัญชีให้ธนาคารเรียกเก็บเงินเป็นผู้เสียหาย ในความผิดฐานออกเช็คไม่มีเงิน ธนาคารผู้เรียกเก็บจะมีฐานะเป็นผู้เสียหายได้เฉพาะเมื่อธนาคารนั้นได้รับซื้อเช็คจากลูกค้า ซึ่งเป็นผู้ทรงเช็ค ซึ่งธนาคารจะส่งเช็คไปเรียกเก็บจากผู้สั่งจ่าย โดยส่งไปในนามของธนาคารเอง ซึ่งถือว่าธนาคารเป็นผู้ทรงเช็ค ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2338/2520 ระหว่าง บริษัท ทีเอ็นเคเอส จำกัด โจทก์ นางสุภาพ / กนิษฐาบุญวินิจ จำเลย วินิจฉัยไว้ว่า

โจทก์ขายลคและสลักหลังเช็คแก่ธนาคาร ธนาคารเรียกเก็บเงินไม่ได้ เพราะผู้สั่งจ่ายไม่มีเงิน ธนาคารหักบัญชีของโจทก์แล้วคืนเช็คแก่โจทก์ ธนาคารเป็นผู้เสียหาย โจทก์เป็นผู้ถือหรือผู้ทรง ภายหลังที่ความผิดความพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ได้เกิดขึ้นแล้ว โจทก์ฟ้องจำเลยผู้สั่งจ่ายไม่ได้

2.2 สิทธิของผู้สั่งจ่ายเช็คชื่กร่อมที่มีต่อผู้ทรงเช็ค

การชำระหนี้ด้วยเช็ค ก็เหมือนกับการชำระหนี้ด้วยตัวเงินประเภทอื่น ซึ่งมีผลว่าหนี้ยังไม่ระงับไปจนกว่าจะได้มีการใช้เงินตามเช็คนั้นแล้ว (มาตรา 321 วรรค 3) แต่อย่างไรก็ดีการออกเช็คซึ่งเป็นตัวเงินประเภทหนึ่งนั้น ย่อมต้องสันนิษฐานว่าผู้ออกเช็คได้กระทำการเพื่อชำระหนี้ มิใช่กระทำการเพื่อก่อให้เกิดหนี้แต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1501/2496) แต่เช็คชื่กร่อมมีลักษณะพิเศษซึ่งต่างจากเช็คธรรมดา โดยให้สิทธิแก่ผู้สั่งจ่าย ซึ่งต่างไปจากหลักการที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 998 ดังนี้

“มาตรา 998 ธนาคารใด ซึ่งเขานำเช็คชื่กร่อมเบิกเงิน ใช้เงินไปตามเช็ค นั้นโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ กล่าวคือว่า ถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมทั่วไป ก็ใช้เงินให้แก่ธนาคารอันใดอันหนึ่ง ถ้าเป็นเช็คชื่กร่อมเฉพาะก็ใช้ให้แก่ธนาคาร ซึ่งเขาจะจงชื่กร่อมให้โดยเฉพาะ หรือใช้ให้แก่ธนาคารตัวแทนเรียกเก็บเงินของธนาคารนั้นไซ้

หากธนาคารซึ่งใช้เงินไปตามเช็คหนึ่งฝ่ายหนึ่ง กับตัวเช็คตกไปถึงมือผู้รับเงินแล้ว ผู้สั่งจ่าย อีกฝ่ายหนึ่งทางมีสิทธิเป็นอย่างเดียวกันและเข้าอยู่ในฐานะอันเดียวกันเสมือน ดังว่าเช็คนั้นได้ ใช้เงินให้แก่ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแล้ว"

ดังนั้น หากธนาคารได้จ่ายเงินถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 998 นี้ และเช็คตกไปถึงมือผู้รับเงินแล้ว แม้ปรากฏต่อมาว่า ผู้รับเงินยังมีได้รับเงินตามเช็คที่ครบถ้วนนั้นจากธนาคารผู้จ่าย (paying bank) แล้วยังคง บัญญัติในมาตรา 998 นี้ก็บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้สั่งจ่ายที่จะไม่ยอมรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริง

ตามมาตรา 998 นี้ ผู้สั่งจ่ายจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเมื่อเช็คได้ถึงมือของผู้รับเงินแล้ว ซึ่งหมายความว่า เช็คนั้นต้องอยู่ในความครอบครองของผู้รับเงิน² ในเรื่องนี้คำอธิบายกฎหมายของต่างประเทศได้ใช้คำว่า " the cheque has actually or constructively reached the payee " ³ ซึ่งแปลออกความได้ว่า

"เช็คฉบับนั้น ได้ถูกส่งถึงผู้รับเงินโดยตรงหรือโดยปริยาย"

การส่งถึงมือผู้รับเงินโดยตรงนั้นไม่มีปัญหา จะมีปัญหาหาพิจารณาถึงแต่ประเด็นที่ว่า อย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการส่งถึงผู้รับเงินโดยปริยาย เช่นการส่งเช็คไปทางไปรษณีย์ เพื่อเป็นการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ จะถือได้หรือไม่ว่า เช็คได้ถึงมือผู้รับเงินโดยปริยายแล้ว โดยถือว่า ที่ทำการไปรษณีย์ (Post Office) เป็นตัวแทนของผู้รับเงิน ในเรื่องนี้ ตามกฎหมายอังกฤษถือว่า เช็คได้ถึงมือผู้รับเงินแล้ว⁴

¹ คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้คำว่า the cheque has come into the hands of the payee

² โพธิ์ชัย คงสมบูรณ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน, หน้า 320.

³ T.G. Reeday, The Law Relating to Banking, p.422.

⁴ Maurice Megrah and Frank R. Ryder, Byles on Bills of Exchange,

ผู้เขียนเห็นว่า ในกรณีเช่นนี้ ตามกฎหมายไทยไม่น่าจะถือว่าเช็คนั้นถึงมือผู้รับเงินแล้วโดยปริยาย เพราะไม่อาจถือได้ว่า ที่ทำการไปรษณีย์เป็นตัวแทนของผู้รับเงิน เนื่องจากการที่บุคคลจะเป็นตัวแทนกันได้จะต้องพิจารณาตามกฎหมายเรื่องตัวแทนเท่านั้น การให้บริการรับส่งของทางไปรษณีย์ ไม่อาจทำให้บุรุษไปรษณีย์เป็นตัวแทนของผู้ฝากสิ่งของ เพื่อนำส่งได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า คำว่า เช็คได้ถึงมือผู้รับเงิน ตามมาตรา 998 นี้ น่าจะหมายถึงเฉพาะกรณีที่มีการส่งมอบเช็คให้อยู่ในความครอบครองผู้รับเงินแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการครอบครองโดยตรงหรือโดยปริยาย การครอบครองโดยตรงก็โดยการส่งมอบเช็คให้แก่ผู้รับเงินโดยตรงเท่านั้น ส่วนการครอบครองโดยปริยายก็เช่นผู้รับเงินมอบหมายให้ตัวแทนไปรับชำระหนี้ การส่งมอบเช็คให้แก่ตัวแทนของผู้รับเงินถือได้แล้วว่า เช็คได้ถึงมือผู้รับเงินแล้ว เพราะถือว่าเมื่อตัวแทนได้กระทำไปภายในขอบอำนาจที่ได้รับมอบหมายจากตัวการแล้ว ตัวการย่อมผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการที่ตัวแทนได้กระทำไปนั้น (มาตรา 820)

เหตุที่มีการบัญญัติมาตรา 998 ขึ้น เพื่อคุ้มครองผู้สั่งจ่ายไว้ในลักษณะเช่นนี้ก็เพราะถือว่า การที่ผู้รับเงินรับเช็คชื่กร่อมมา ถือว่ารับด้วยความยินยอมที่จะรับชำระหนี้ด้วยตราสารซึ่งจะทำให้หนี้ที่ชำระด้วยตราสารระงับไป ถ้านาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อธนาคารก็ได้ปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องการจ่ายเงินตามเช็คชื่กร่อมแล้ว (ตามมาตรา 997 และ 998) ดังนั้น ผู้รับเงินจึงไม่อาจเรียกร้องอะไรได้อีก¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Maurice Megrah, Paget's Law of Banking, p.324.